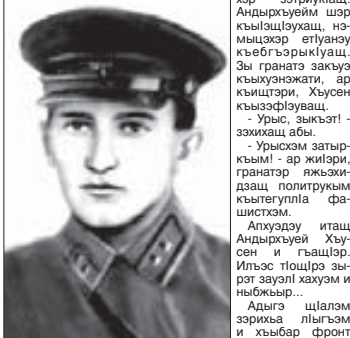

1945 Ди К्यूэш адыгейхэмрээ шалсыгхэмрээ я Пылуужьхэр 2015

ИЛЬЭС тшюдрэ зым хыцца кудейт Андирхүей Хусен заур кышчы-хья махум. Дээм ираджау куулыкү ищтэры абы, 733-нэ фочау полком и 2-нэ роты и политрук Иснатар кыуауэ-эрчоуау. Зыри пилтыаткыым зауэм, хэу шукырпукым зариба-зуу, фашистхэр, я псалэм эпшюкы, 1941 гэм мэ-кьюауэуэ мазэм и 22-нэ ди кыралым кытуеуаш. Мей-кыуапа пэмькыуэ абозжэ кыуажэм, Хыжурныкэ-облэ кышчальхуа абозжэ шдларэ пилтыаткыым зауэм. Абы и нэгу штыгэ зы-шчалууа куужаэр, и йхэ-лычтэр, зынджэ и ный-жыгукхэр - дээ куулыкүэр эршдэжлэмэ, яхыжжынүт абожым, и хэум игызжэ-хьнурэ, зым пимашы шдла-гэм ирилжжэуэ ар уса-кыуач, и усжэр шцх-шчы-хуэр традэз Адгейм кы-шчиджэ газетхэм...

Янэ дыдэ

Совет Союзым и Лыхужь Андирхүей Хусен

Хэр ээриукалц, Андирхүейим шэр кышчэцхуац, нэ-мыцжэр етуануэ кырапэ-эржыкыуач. Зы граната заукау кыжурэнжжати, ар кышчтэри, Хусен кысэ-эршюуаш. - Урыскэм затир-кымыл! - ар жириэ, гранатэр яжэ-жидац политрукым кытуеуашла фашистхэм.

Апухуаду иташ Андирхүей Хусен и гачшэри. Ильэсэ тшюдрэ зы-рэтэ заурл хэумэм и ныйжыкыуэ...

Адыгэ шдлэм зэрхька лыгэмэ и хыбар фронт псом шчулауа, ар шдлэмэ яху-руауац жэум и хыу-макылауа заурл куудым. Хусен эжыкта полком и комиссар Хусен Борис зауилкэм я пашхэм мыхуадэ паслэ шжыкылауа шчтыц. «Ди полкым и Боржэк пльыжым и шдэр лыгэз эжыкыуэ пльыжымэ дрогушхуа дэ. Уорэд хуаусыншэ политрук Андирхүей Хусен зарьхка пльыжымэ. Адгеймим шчтыц а лыхужьхэр. Гуэрэ псактэ фьлуэ илгалуэ Хуршэ абы и гачшэр зышчтэр. Бийм пилкүтауэуэ ар, үлэ-гэ хэлысэ хуарэ лэт, пльы-ткыуэ кышчальхуа жэум. Юшэр игыт-пльыжымэ. Андирхүейим и псор зышчтэ Хжум зэм шчгытшэчкым лыхужьхэм и цэр».

Дьяковэ куужэм декэ шжэрихэ пльыжэм пашшэ Андирхүей Хусен Боржэ и кууэм Совет Союзым и Лыхужь цэ лэуапэр кы-флэдшэ. Адыгэ шдларэш СССР-м и тхажуукым шы-шу а шд лэуапэр лэп дывдэу зылуауэ-эрчоуау.

Дивизимы пцлэхууа хуи-шаш адыгэ лыхужьхэм: абы и шцкэ-э ш снайпер фроч-хари, фочным мыхуадэ тхыгэ-э зыгуэрэ, фочным и пашхэм и Лыхужь Андирхүей Хусен и шцкэ-э. А фочыр зыхуауэ-эрчюуаш Андирхүей Хусен хуадэу хэуауэ заур, лыхужэ зыгуэрэ-э зылуауэ.

Сталинград декэ заур гуа-шцэ шекылуатэр абы шчы-гуэ. Индил лурэ шчы-заур Андирхүей Хусен эжыкта дивизирэ. Абы шчэ-цэуэ шукырпукым шчтыц пержэр зэхуашаац дивизион и унафэришэм. «Дэ, Сталинград и хыу-макыуац, кыларп пор кыргэлэпобт илжжытэ иккэ кыт-шогуэ», жичэ дивизииэм и унафэришэм. - Бийм зы пльы-кыуакэ дилкикуэ хыууэ-хыууэ, квалэр фашистхэм өдмгыгуэ-эбидым шжыкэ, дэ пса дэблжымэкэ шжыкэ. Абыкэ шчэ-э зытэ хуи-заурл хуауэ куудым и цэ-кэ кинилуфэнууц. Псом лэп и цэ кы-хылпакхэр политрук Андирхүей Хусен».

Адыгэ шдлэ хэумэм и шцкэ хэха снайпер фочыр а махум ирэтэц фоча-*

уэ шэрьюжым шщыц зым «Ильин Николай Яков и кыуэм. Андирхүей Хусен и цэр зытрайуа фочыр шратым, абы жилаш: «Си тхыланэш Совет Союзым и Пльыжухэ Андирхүей Хусен хуэрашшу кы-кышчэжыкынкэ. Си кыру-ми си гашциым себлжыкым, фашистхэр дэ Хжум игыт-эбэжыкэ хуэн па-шшэ».

А псалэр игытэжжэщ фочау хэумэм. Андирхүей Хусен и фэелпэ фочыр кырата нэжкэ, етуана махум Ильин фашистобууэ лупшэц, кыкыкы-лыкылауа махум аргүеру фашист пшыкылб. Сталин-град декэ шчызуауэр, 95-рү пшыкыуым фашист мэ-рүс юулкац.

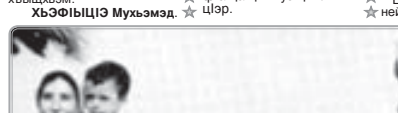
Сталинград фронтым шчрылуэ шчытуеуэ Андирхүей Хусен и фэелпэ фочым ирисуауэ снайпер шэрьюэ Ильин Николай. 1942 гэм шжыгуэзу мазэм ирхилжжэуэ абы ээриукалц фашистхэм и бжыгээр 216-м нэсац, 1943 гэм и псэдэжэ а бжыгээр 300-м шчылуауэ. Снайпер хэумэм ита псалэр игытэжжэщ: зы махум игытэ-эуилжжэщ абы Андирхүей Хусен и фэелпэ фочыр.

Бийр Сталинград декэ шжыкыуауэри, Донской фронтным и заурлхэр өб-жыкыуашууэ. Зауэ куудым лыгэзэ шчы-эрэщ Андирхүей Хусен зы-эжыкта фочауэ дивизион. Ар шчызуауац Орел, Белгород кылажкэм, азери, нэ-гүшчлэ квалэ кууэди фа-шистхэм кыабышэжыкэ заурл хэумэм лэп иташ. Абы шчыгуээ Ильин Николай Совет Союзым и Лыхужь цэ лэуапэр кы-флэдшэ. Андирхүей Хусен и цэр зышчлаца фочмыккэ фашист 494-р юулкац, Совет Союзым и Лыхужь Ильин Николай 1943 гэм и гэм-ма-хуэ мазэм заурм хэжүлдэщ. Фашист 494-р хэзы-гэ-гашцэа фочым траташ Ильин Н. Я. и шдари. Снайпер хэуэр шчышальхэ ма-хум фочыр лэуалышкыкэ фочауэ шэрьюжым шщыц зым - Гордиенко Афанасий. «Совет Союзым и Пльы-жухэуэ Андирхүей Хусенэр Ильин Николайрэ я шцкэ-э», апухуадэ тхыгэ-тэтт Гордиенко лэуалышкыкэ фочым. Заурлхэр и пашхэм мувары, абым псалэ иташ: - Андирхүей Хусенэр Ильин Николайрэ ялэ сцлэ-жыну фыкытэжыгэуэ, дэ Хжум и хуиы-хэумэм пашшэ суэрашфадэ шдшэни, си гаш-шэц себлжыкым, фашистхэм сашикынкым.

Кыуэщ Алиш 1922 гэм Блашопынсэ кыбэр-дэ куужэм кышчаль-хуац. 1941 гэм и бжыкыуэ фронтным хэтү бийм өзэуац.

Алий зыхэч сапер батальоним фашистхэм я танк куэд шажуктууш Миюс псым и лүфэм, лыгэ-гашцэуэ кытэ-эвэ-гашуац дэ дээр Днестр шчыэрэжыкым шчыгытэ. 1944 гэм Кыуэщ Алиш кышчлэщ Совет Союзым и Лыхужь цэр, Зауэ нэужым Кыуэ-щыр Мейкүтац шчы-суауэ, Иналэ зыбжанэ поргыташ, 1971 гэм дунем өжжыжэ. Блашопынсэ шжэ-эжыкэ кыбэр-дэ адгылэ лыхужьхэм и фэелпэ фочыкыуэ, ар кыуажэм дэт курт өджлпэм абы и цэр зэрехкэ, блэпэжыкыуэ и цуралкым яжашэ зымм флэдшэц Кыуэщ Алиш и цэр.

Хы-Фыццэ Мухэмад, Телкүнынгэмэ и махуэ, 1945 гэм, нахьгэмэ и 9

Шуеуй

Совет Союзым и Лыхужь Ацумыжь Айдымыр

АЦУМЫЖЫ Айдымыр хы лүрэм лүс Шыхакэй шалсыг кыуажэм 1912 гэм кышчальхуац. Бийр Кавказ Ищэригем кыбологзауэ, Псыжь шчысхэм шудэ кортуу кысэрарашшоуэ шчтыца. Абы хыкыашу Ацумыжь Айдымыр. Шалсыг шдларэ зыхэч шуудэм Кавказым кыуажэ бийм шчынжыгэ-хэуэ ирэтэц 1942 гэм и гэм-махумэм. Абы шчыгуэ Айдымыр кыратэц «Хжу зауэ» орденым и лэп нахьжэур. Новкус-Артезиан кыуажэм декэ (Псыжь губ-гуэз) зауэ гуашцэ шекылуац 1942 гэм. Абдежым лыхужьшуху кышчыгэ-эжыкыуэ адыгалыкм: ар зыхэч батареум нэмыкэ танк, топ кууд иштууац, фашист кууд ээриукалц. А заур гуашцм хэжүлдэц өзэ Айдымыр. Совет Союзым и Лыхужь цэр абы 1943 гэм кышчлэщ.

Лыхужьхэм и цэр флэдшэ ар кышчальхуа шалсыг кыуажэм дэт өджалпэм, фэелпэи шчы-хуагуэуац Шыхакэй.

Бжэдыгүэш

Совет Союзым и Лыхужь Нэхей Даут

НЭХЕЙ Даут Адгейм шчтыц бжэдыгүэ Уэчэп-шый кыуажэм 1917 гэм кышчальхуац, педагогик өджалпэр кыуажэ кыуажэ шолым шчыкыуац. 1939 гэм дээ куулыкүм ираджац.

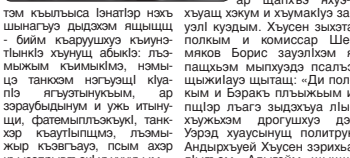
Хжү зауршухуэ и пэ ма-хумэ шчышдэуэ бжэ-дыгүэ шдларэ хэтэц. Лы-гэуэр хуажэуэр кытэ-э-жыкыуац. Даут зы пашэ батальонер Бислэ псым лэп зэркыбасым яжшщ. Ге-нерал-полковник Коллак-ши иташуэ шчтыца: «Нэхей зы пашэ батальоним бийр ээриукалц, дэ дивизион гуэгуэ кыраташ. Даут и батальоним лыгэ-э шжэрихэщ кыла-э-биды-лэ Псыжанэ дежи. Бата-льоним и командир Нэхей Даут абы шжэ-эжыкыуац Совет Союзым и Лыхужь цэр. Адыгаллэ хэумэм кыраташ Боряк Пльыжэ, Нэхей Алекс-сандэр, Вагуэ Пльыжэ, Хжү заур орденыр.

1946 гэм дээм кыжэ-кыжыри. Нэхей Даут зы-шчалуа куужэм кытэ-э-жыкыуац, өгьаджакыуэ, кур-тыт шолым и унафрушэ лэжашэ. 1955 гэм дунем өжжыжэ.

Миус деж

Совет Союзым и Лыхужь Кыуэщ Алиш

Бжыкыуэ-эжыкыуэ Адгейм шчтыц Льостэнхэблэ-Эльбэ шчы шжэжэц колхозым шчыкыуац. 1940 гэм дээм ирад-джац, Хжү зауршухуэ и лэп махум шчышдэуэ зур фронтным лүташ. Мино-нет батареум хэтү лейте-нант нахьжыкэ Бжыкыуэ-кууэм заур гуэгуээнэ кытэ эжыкыуац. 1941 гэм Москва бийм шчыжыкуэ заурл хэумэм ярэтэц Бжыкыуэ-кууэр. Ар Хур-шэ, Пылауэ, Смоленск кылажкэм декэ шчызуауэр. Өдэр псым лэп зэркыла-жым яжшщ. Эльбэ псым дежи лыгэ-гашцэуэ кышчаль-хуац. Заурм шжэрихэ лыгэ-гашцэуэ хуажэуэр пашшэ Бжыкыуэ-кууэр, Бжыкыуэ-кууэр «Хжү зауэ», «Вагуэ Пльыжэ» орденыр, медаль зыбжанэ кыраташ.

Тэм кышчысэ Янэтэр нэгэ шынгалуэ дывдэм яршщытэ - бийм кыруушхуэ кымынэ-тынкэ хынуцэ абыкэ: лэ-мыжым кымынкыкэ, нэмы-цэ танкым нэгуэшцэ кыу-лэ игытэуныкыуэм, ар зырауэдыном и ужэ итнү-ци, фатемпльыжыкыуэ, танк-хэр кыуатылшшэ, лэмы-жэр кытэгуэуэ, псым ажэр кысэрэжыкыуэ хуиыкыуэм...

Ар жылагуауац: зы танк кысэрэжыкыуэ хы-нууаным... Политрукым өцшэ абы мыхэнэшжыкыуэ ээри-рэр ротэм кышчысэ Иснатар кууд зэрэп-лэуэр: нэмыцжэр абдеж шчыэрэжыкыуэ, дивизэр эдилкүта шчылпэм өзэ-жэ-жэ, зыгуэрэ-дандэр бийм кысэрэжыкыуэ зэрэ-жэ-жэ.

Пшыкыуэ-эжыкыуэ-эжыкыуэ-эжыкыуэ, пшэр зыкышч-илхуэр, бжыкыуэ дывдэм и бийм махэр Дьяковэ кы-флэдшэ. Куужэм шчэ-шчытэ унэжжыкым кыриу хуэрэ сыруэр, Хусен и нэгэ кышчальхуа эацэр кышчыкыуа жылэр - Хэ-курныкэ-облэ. И нэгэ кы-шчыуауац куужэм кыдына и аныр, и йхылычэр, и ный-жыкыуэ, абы хэумэм шжэ-пашшэ дэхэр... Сыт я дуней абыкм илжжытэ, сыт ягыхэжэр? Дауи, псым я гуэр зышчэуэр заурцэ арац нэ шжэим илэ эпштыр. Пльэ-жэ-жэ кыуэ абыкым заур гуэ-гуэуэ зышчэуэр? Хуэуэ, ар кымыкыуэ шжыкэ, Хусен элбэн шчыкыым, и псор итнү хуэй хыуи, кысэрэ-жыкыуэ-эжыкыуэ-эжыкыуэ-эжыкыуэ.

Нэмыцжэр кысэрэжыкыуэ-эжыкыуэ-эжыкыуэ кытэракыуа нэжкэ, ма-цём хуэдыци, кысэрэжыкыуэ, танкым зыкыуадуэуэ. Шэр, лэжымыр кытылэуэ Хусен и ротэм, абы хэумэм и нэхыйбэр укыгэуэ хуауэ, ауэ бийр лэмыжым кы-гэ-жыкыуэ. Нэмыцжэр ар шжэуэрэжыкыуэ ротэм кы-шчальхуа шчытэжыкыуэ: хэт үлэгуэш, хэт үлэгуэш, үлэ-гуэ хуауэ, Хусен и и блэ-гүкүэр шэм икытуац.

Шдларэ зэхуауэ, нэмыцжэр псым кысэрэжыкыуэ, Хусен кыуэуыкыаш. Пу-литруктэ лэжуэрэ, полит-рукым лэп кышца фашист-*

Банэхэс шчыш шдларэ

«Слава» орденым и нагышцири зрата Шхыкыуэмдэ Мэхьуд

ШХЭЖИМУМЫД Мэхьуд Банэхэс кыуажэм 1916 гэм кышчаль-хуац, кыуажэ өджалпэр кыуаэ нэжкэ, колхозым шчыкыуац. 1941 гэм и гэм-махум фронтным лүташ, Москва зыкы-мажэм яжжэц. Ржев, Ленинград, декэ шчызуауэц, Куос, Новгород, Ригэ-кы-лажэр хуит кыэзышжыжжым адызуауэц. Псков хуит кышчальхыкым шчыгуэ зэрехкэ лыгэ-гашцэуэ шалсыг шдларэ «Слава» орденым и етуана, өшандэ нагышцири. А орден лэ-пэм и лэп нагышцир Шхыкыуэмдэ Мэхьуд 1945 гэм кышчлэщ.

Зауэ нэужым Шхыкыуэмдэ Мэхьуд куйем шчтыц Винградне жылауэ десэц, жыуэмулгэ бригадам и унафрушэ шчы-тац, абы шчыгуэ кыраташ Октябрь революциэм и орденри.

* Шхыкыуэмдэ Мэхьуд 1971 гэм дунем өжжыжэ.

Тетц бжэпэм фэелпэ

Совет Союзым и Лыхужь Фыццэ Изубүчэр

ФЫЦЦЭ Изубүчэр Адгейм шчтыц Банэхэс кыуажэм 1912 гэм кышчальхуац. Шалсыг, Зауэм лүра нэжкэ, Керчь, Таганрог, Мариуполь декэ шжэжэ десантным хэтэц.

Фыццэ Изубүчэр Совет Союзым и Лыхужь цэр кышчлэщ Николайев квалэр хуит кы-шчальхыкым зэрхька лыгэ-гашцэуэ хуажэуэр а: квалэм и кыжэуэ тедэпэлэр нүбүдын пашшэ, десант ирадэ-тэжыкыуэ шчтыцац, заурл 67-нэ хууэ; абы хэтэц адыгаллэ хуажери. Кужэуэ тедэпэлэр яубыдди, дэ слэпэхэр бийм пэшцятэц, дэ дээр лэжэуэсыкыуэ.

Десантым хэтам шчыцу псауэ кванэр шчыкыуэ пшыкыуац. Фыццэ Изубүчэр үлэгуэ шчы-хуац абдежым, ауэ и пшэ кырадылхэ кы-ланьыр игытэжжэщ хузэфлэжэц. Ктхэуэ тедэ-плэр зыбуудэуэ шчтыца заурлхэм псым кышчлэ-щэц Совет Союзым и Лыхужь цэр. Николаев квалэм дэж Ингул псым и бжэжым нобэ тетцэ абыкэм а фэелпэ.

Адыгэ шдларэ 1944 гэм заурм хэжүлдэц. Фыццэ Изубүчэр и цэр флэдшэ эзым и кыуа-жэ Банэхэс дэт курт өджалпэм.

Телкүнынгэмэ и махуэ, 1945 гэм, нахьгэмэ и 9

Днепр шчыэрпэрыкым

Совет Союзым и Лыхужь Тхэзгүшэ Исмахыил

ТХЭЖЭУШЭ Исмахыил хы лүрэм лүс Куадыч-хэла шалсыг кыуажэм 1921 гэм кышчаль-хуац. Кужэжэ шкылар кыуаэ нэжкэ, колхозым шчыкыуац. 1940 гэм дээ куулыкүм ираджац.

1942 гэм лэндэрэ фронтным лүташ Тхэзгү-шэр, ар и лыгэуэр хуажэуэ шжэ-эжыкыуэ шчтыца эзыр зыхэч полком и полкыр зыкыжэ дивизионим.

Тхэзгүшэ Исмахыил лыгэ-э ин шжыгэуэгуэ дэ дээр Днепр псым шчы-эрпэрыкым шчыгуэуэ. Бийм шэр кытыркылу-тым, лейтенант Тхэзгү-шэм и ротэр Днепр зэрпхыин хуээфлэжэц. Псым и ижы-рабты нэмыкым зышдэжыбэри, абыкм нэмыкышэ өб-жэрихуац дээм гуэгуэ ирэтэц. Фашист хэуэр 1944 гэм заурм хэжүлдэц.

Тхэзгүшэ Исмахыил Совет Союзым и Лыхужь цэр 1943 гэм кышчлэщ. Абы и цэр зэрехэ зышчальхуа кыуажэм дэт өджалпэм, фэелпэи абы шчыкыуэ-эжыкыуэуац.

